

PERCEPȚIA SOCIALĂ ASUPRA VÂRSTNICILOR ÎNTRE OBIECTIVITATE ȘI DISTORSIUNE. STUDIU EXPLORATORIU

ADELA POPA

Bătrânețea, vârsta în care „memento mori” încetează să mai fie un simplu dicton și devine o atitudine, un mod de raportare la viață – prin faptul că moartea este conștientizată din ce în ce mai deplin, ca o prezență aproape palpabilă – generează de-a lungul continuumului temporal și cultural aprecieri distincte. Indiferent însă de gradul de înțelegere cu care se raportează societatea la problemele bătrâneții, un lucru este cert: faptul că ultimii ani ai vieții prilejuiesc întâlnirea cu cele mai dificile încercări și crize. Asumarea voluntară sau involuntară a statusului de „persoană vârstnică” implică schimbări drastice și frustrante, uneori în modul de viață al bătrânului. A fi nevoit să trăiești experiența retragerii din majoritatea activităților care dădeau un sens vieții, a fi martor la propriul declin fiziologic și uneori psihic și, mai ales, a înfrunța iminența morții, toate acestea pot obliga individul la reajustări dureroase în modul său de viață.

Problema esențială care se pune în această lucrare, și care aduce problematica bătrâneții pe terenul sociologiei, este faptul că societatea – prin stereotipul bătrânului neajutorat și dependent de ceilalți, pe care îl vehiculează în general – sporește dificultățile de adaptare la această vârstă. Iar internarea vârstnicului într-o instituție de îngrijire specializată deteriorează și mai mult modul în care este perceput bătrânul de către grupul social. Acesta este unul dintre motivele pentru care ne-am propus să studiem *modul în care sunt percepuți bătrânii în societatea românească de azi*, printr-un studiu exploratoriu, de mici proporții. Obiectivul propus nu a fost acela de a realiza o abordare exhaustivă a acestei problematice, ci mai degrabă de a contura o serie de ipoteze și direcții pentru o cercetare ulterioară, de mai mari dimensiuni.

Există mai multe motive care justifică acest demers de cercetare. În primul rând, raportarea negativă a societății la problematica bătrâneții devine demnă de luat în seamă, dacă avem în vedere faptul că statisticile demografice ale ultimilor ani indică în România o creștere a numărului de persoane vârstnice și preconizează menținerea acestui proces cu consecințe multiple la nivelul societății. De aceea se impune o reconsiderare a modalităților de abordare a fenomenului bătrâneții în ansamblul său, care trebuie să pornească de la o revizuire a mentalităților, a modelelor sociale de raportare la vârsta a treia. Însă pentru aceasta este necesară identificarea și cunoașterea acestor modele sociale.

Un al doilea motiv pentru care acest studiu se impune nu doar ca un demers interesant, ci mai mult, ca o datorie morală, se leagă de faptul că – așa cum spunea Durkheim – autoritatea tradiției este dată de autoritatea celor ce o transmit, adică a bătrânilor. Numai că – așa cum demonstrează studiul de față – prestigiul social al vârstei a treia a devenit oarecum de domeniul nostalgicului, iar atitudinea față de bătrâni exteriorizează mai degrabă compasiune decât respect, ceea ce atrage inevitabil ruptura societății de tradiția care o întemeiază. Și încă un aspect: migrația tinerilor la orașe a lăsat populația vârstnică de la sate fără sprijin, astfel încât pentru majoritatea bătrânilor ultima soluție a fost aceea de a locui în cămin (azil). Astfel, o mare parte dintre rezidenții căminelor de bătrâni provin din mediul rural, ceea ce face ca acest spațiu să concentreze memoria vie a tradițiilor și cutumelor populare din ce în ce mai amenințate de dispariție. În plus, bătrânii de azi reprezintă veritabile documente vii ale unei epoci controversate din istoria României, al cărei adevăr istoric rămâne, încă, doar parțial cunoscut. De aceea, un asemenea spațiu reprezintă pentru sociolog (și nu numai pentru el) un adevărat tezaur, prin mărturiile care reconstituie istoria și tradiția unei epoci.

Și nu în ultimul rând, un alt motiv ce justifică această cercetare este acela că prin determinarea modului în care sunt percepuți bătrânii putem măsura interesul cu care se raportează societatea la problemele lor.

PRECIZĂRI TEORETICE

Studierea percepției sociale a vârstnicilor presupune determinarea modelelor de percepție pe care diversele categorii sociale le posedă, în legătură cu vârstnicii și surprinderea efectelor sociale pe care le induc aceste modele de percepție. Contextul paradigmatic este oferit de teoria etichetării¹, iar cadrul explicativ al acestui demers îl constituie acel fenomen social identificat și teoretizat de Robert Merton cunoscut sub numele de *profeția autocreatoare*². Kuypers și Bengtson (1973) au lansat ideea că poziția defavorizată a vârstnicilor în societate se datorează în parte acestui fenomen și au vorbit despre *sindromul crizei sociale* la vârsta a treia³. Ei susțin că în ultimi ani ai vieții se creează un ciclu de evenimente care conduc, în final, la o imagine de sine negativă a vârstnicilor și la un comportament dezadaptat al acestora. Acest ciclu de evenimente a fost denumit *sindromul crizei sociale* și el arată, de fapt, cum anume se autoinstrumentalizează stereotipurile legate de vârstnici. Vârstnicul căruia i se aplică o anumită etichetă tinde treptat să se identifice cu aceasta, lucru care se realizează prin procesul descris mai jos:

1. Etichetarea vârstnicului cu o anumită trăsătură fizică sau psihică negativă;
2. Asumarea de către individ a rolului sugerat de această trăsătură;
3. Dobândirea unor comportamente și atitudini negative, adecvate noului rol;
4. Pierderea treptată a comportamentelor și atitudinilor neconforme cu acest rol;

5. Identificarea cu această trăsătură și cu statusul aferent.

Bătrânețea presupune pierderea rolului marital și profesional, acestea nefiind înlocuite cu altele de aceeași importanță. Din această cauză, vârstnicul se confruntă cu o lipsă de norme specifice care să-i ghideze comportamentul și cu lipsa unor grupuri cu care să se identifice. Nemaivând cu cine să se identifice, se orientează spre exterior încercând să găsească niște puncte de reper, niște certitudini, și astfel se transformă într-o persoană dependentă de sursele externe de etichetare. Înconjurat de circumstanțe potrivnice, după ce a suferit schimbări drastice în viața sa personală, bătrânul se îndreaptă spre cei mai tineri pentru a obține indicații despre cum ar trebui să reacționeze. Însă chiar faptul că apelează la ceilalți pentru ajutor este interpretat ca fiind un semn sigur al declinului capacităților sale. În acest mod, etichetările exterioare îi sunt cel mai adesea defavorabile bătrânului, pentru că este văzut ca o persoană incompetentă, demodată, fără valoare chiar. Fiind permanent supus acestor etichete, individul adoptă treptat și involuntar rolul desemnat de ele, însușindu-și comportamente adecvate acestora și abandonând atitudinile și conduitele inconsistente cu acest nou rol. Ajunge astfel să se identifice cu aceste definiții sociale stereotipe și care, de cele mai multe ori, nu au o bază reală. Odată ciclul inițiat, concepția negativă a vârstnicilor despre propria persoană se întărește, rezultând noi dificultăți și fiind internalizate din ce în ce mai multe etichete negative. În concluzie, e interesant să găsim stereotipurile din modul în care sunt percepuți bătrânii.

Într-o lucrare de referință⁴ în care analizează specificul instituțiilor totale, Erving Goffman afirmă că trăsătura fundamentală a societății moderne este faptul că individul muncește, se distrează, se odihnește în locuri diferite, cu parteneri diferiți și sub autorități diferite. Instituțiile din care acesta face parte acaparează în mod normal doar o parte din timpul și interesele individului. Instituția totală însă împinge această caracteristică la extrem, realizând astfel un grad foarte ridicat de constrângere și limitare a membrilor ei. Goffman evidențiază patru trăsături ale acestei instituții:

1. Instituția totală anulează frontierele care există între diferitele câmpuri de activitate ale individului, astfel încât toate aspectele vieții acestuia sunt conduse în același loc și sub controlul aceleiași autorități;
2. Persoanele membre ale instituției totale sunt supuse acelorași tratamente și au obligații și drepturi identice;
3. Activitățile sunt reglate după un program strict, realizat fără consultarea membrilor, impus și menținut printr-un set de reguli prestabilite;
4. Toate activitățile sunt astfel concepute încât să se subordoneze scopului instituției și pentru a instrumentaliza sarcina acesteia.

Aplicând acest tip ideal la studiul problematicii azilului de bătrâni remarcăm că acest tip de așezământ se încadrează în definiția dată de Goffman. Ca și în alte instituții de acest fel, existența celui care intră în cămin înregistrează o serie de rupturi. Vocația acestui tip de instituții este aceea de a realiza – explicit sau nu –

moartea lumii exterioare. Izolarea nu este, în cazul căminelor de bătrâni, impusă prin regulile instituției – care are, de altfel, un program suficient de lejer –, ci ea se datorează faptului că datorită vârstei înaintate, cei de aici se deplasează din ce în ce mai greu și devin dependenți de serviciile personalului. Intrarea în căminul de bătrâni se face atunci când vârstnicul a suferit deja experiența dureroasă a pierderii partenerului, la aceasta adăugându-se o nouă pierdere, aceea a căminului în care a trăit până atunci. Se realizează, astfel, o debarasare de toate bunurile și ființele care alcătuiau esența și sensul vieții sale. Bătrânul este depersonalizat prin dispariția persoanelor și lucrurilor care îl ajutau să-și definească identitatea. Se regăsește, astfel, sărăcit, într-un mediu uneori ostil, în care nevoia de afectivitate este foarte sumar satisfăcută, singur și resimțind acut lipsa unei persoane care să-l înțeleagă într-un mod autentic. Uneori, absența familiei este compensată prin apropierea de o persoană din cămin – fie membru al personalului, fie coleg de cameră –, dar, de cele mai multe ori, prezența acestora este interpretată ca o limitare a intimității personale.

O a doua ruptură se realizează la nivel mai subtil, ea vizând cultura celui ce intră în cămin. Pentru a se putea adapta noului mediu, schimbarea culturală este imperios necesară, vârstnicul fiind nevoit, de cele mai multe ori, să internalizeze acea cultură a sărăciei⁵ specifică acestui spațiu. Adaptarea la condițiile de aici, înseamnă renunțarea la o mare parte din vechile sale comportamente și achiziționarea altora noi, care frecvent nu sunt caracteristice pentru personalitatea vârstnicului, dar sunt necesare pentru ca acesta să poată face față solicitărilor exterioare. Cei care nu mai au puterea de a face acest lucru rămân neintegrați, izolați și deci singuri, devenind treptat apatici și indiferenți la ceea ce se întâmplă în jur. La aceasta se adaugă faptul că bătrânul este nevoit să-și împartă spațiul vital cu o altă persoană străină, astfel încât frontiera impusă între propria sa persoană și ceilalți indivizi este abolită, iar viața sa intimă este profanată. Proximitatea fizică determină treptat și insidios o contaminare morală între bătrâni, aceștia „împrumutând” reciproc, prin imitație, comportamentele celorlalți.

TIPOLOGIA PERCEPȚIEI PERSOANELOR VÂRSTNICE

Această tipologie a modurilor de raportare la vârstnici a fost sugerată de răspunsurile la o serie de interviuri realizate cu subiecți vârstnici, din care au fost desprinse mai multe trăsături dominante ale acestora. Am considerat, astfel, că aceste trăsături sunt indicatorii cei mai consistenți pentru situația psihică și socială a vârstnicului, datorită faptului că aveau frecvența cea mai ridicată printre celelalte trăsături enunțate de către subiecți. Acești indicatori, structurați ulterior sub forma a trei criterii polare, sunt următorii:

- Un indicator legat de modul în care este perceput vârstnicul de către cei din jur: dependent/ autonom de sprijin exterior;

- Un indicator legat de modul în care este etichetat vârstnicul de către cei din jur: inutil/ util din punct de vedere social;

- Un indicator legat de comportamentul specific al grupului social față de vârstnic: marginalizare/ acceptare socială.

Aceste trei criterii au dat naștere la opt combinații distincte, și pe baza acestora, la opt tipuri teoretice, dintre care însă doar cinci s-au regăsit în răspunsurile subiecților (vezi tabelul nr. 1). Fiecăruia din cele cinci tipuri i-am atribuit un nume, în funcție de trăsăturile lui caracteristice care s-au desprins din interviuri.

STIGMATIZARE. Acest prim tip cuprinde oamenii care percep vârstnicii ca fiind neajutorați, deci dependenți de suportul exterior al persoanelor apropiate atât fizic, datorită sănătății precare, cât și financiar și emoțional. Oamenii aparținând acestei categorii etichetează vârstnicii ca fiind inutili din punct de vedere social, datorită trăsăturilor menționate anterior. În plus, ei consideră că aceștia sunt, de cele mai multe ori, persoane anxioase, apatice, dezadaptate, cu predispoziție spre boală, pe scurt, o povară pentru cei din jur. În consecință, atitudinea dominantă față de vârstnici este aceea de izolare și respingere, de stigmatizare. În felul acesta, bătrânul devine, treptat, o victimă a anturajului său, o persoană stigmatizată. Este de presupus faptul că există la toate nivelurile vieții sociale persoane de diferite vârste ce se încadrează în acest prim tip de percepție, chiar în poziții și funcții ce presupun o relaționare directă cu problematica specifică vârstnicilor. Din acest motiv, vârstnicii suferă un prejudiciu social datorită marginalizării la care sunt supuși (ce îmbracă forme sociale mai mult sau mai puțin evidente, mai mult sau mai puțin grave).

Tabelul nr. 1

TIPURI DE RAPORTARE A GRUPULUI SOCIAL LA PROBLEMATICA VÂRSTNICULUI	CRITERII		
	Modul în care este perceput vârstnicul:	Modul în care este etichetat vârstnicul:	Modul în care anturajul se comportă față de vârstnic:
	Dependent (-)/ Autonom (+)	Inutil (-)/ Util (+)	Marginalizat (-)/ Acceptat (+)
1. STIGMATIZARE	-	-	-
2. IGNORARE	+	-	-
3. ACCEPTARE	-	-	+
4. DISCRIMINARE	+	+	-
5. INTEGRARE	+	+	+

IGNORARE. Acest tip de percepție este reprezentativ pentru acea categorie de indivizi care consideră că, în cele mai multe cazuri, bătrânul este capabil să se întrețină singur, deci nu este dependent de ajutorul anturajului. În schimb, tind să considere că sarcinile pe care le îndeplinește un vârstnic (dacă ne referim la domeniul profesional, de exemplu) pot fi îndeplinite mult mai eficient și mai bine de un tânăr, astfel că bătrânul nu mai are un rol social bine determinat. În concepția acestor persoane, el ar trebui să cedeze locul celor mai tineri, care sunt mai capabili din punct de vedere profesional. Persoanele ce se încadrează în acest al doilea tip consideră, în plus, că problematica bătrânilor nu este una extrem de importantă, astfel că atenția societății ar trebui să se centreze asupra altor aspecte, de gravitate mai mare. De aceea, oamenii aparținând acestui tip nu acordă o prea mare atenție bătrânilor și au un comportament care, mai mult sau mai puțin subtil, voluntar sau involuntar, izolează vârstnicul. În concepția lor, asigurarea strictului necesar în ceea ce privește condițiile de viață este suficientă, fiind, de altfel, singurul lucru pe care trebuie să-l facem pentru bătrâni. Această concepție determină o atitudine de ignorare a problemelor lor specifice.

ACCEPTARE. O altă categorie este constituită din indivizi care consideră că vârstnicii au nevoie de sprijin material și emoțional din partea celor din jur, pentru că în marea lor majoritate, bătrânii nu mai pot să se întrețină singuri. Deși în mare măsură nu mai pot fi utili societății datorită sănătății precare și statutului de persoană dependentă, bătrânii și-au câștigat meritul de a fi îngrijiți la bătrânețe printr-o viață dedicată muncii în slujba societății. Astfel, persoanele ce se încadrează în acest tip consideră că este de datoria lor, a celor mai tineri, să sprijine integrarea armonioasă a vârstnicului în grupul social. Și dacă acest lucru nu este întotdeauna posibil, atunci au cel puțin datoria de a-i accepta în viața lor și de a se raporta la problemele lor cu înțelegere și receptivitate. Subiecții din această categorie percep, deci, vârstnicii ca persoane fragile, vulnerabile și care au nevoie de asistență și căldură. Într-o anumită măsură, persoanele ce aparțin acestei categorii percep vârstnicii ca fiind asemenea unor copii (din punctul de vedere al modului în care se raportează la ei), în sensul că au nevoie să fie îngrijiți, sprijiniți, asistați.

DISCRIMINARE. Această categorie cuprinde indivizii ce consideră că bătrânii sunt persoane autonome, care au un rol social bine precizat în grupul social. Ei nu contestă o anumită utilitate socială a persoanelor trecute de un anumit prag de vârstă. Totuși, din motive care cel mai adesea se plasează în sfera prejudecăților, vârstnicii nu sunt apreciați la justa lor valoare și suportă atitudinile de respingere ale celor din jur. Bătrânul este plasat, astfel, pe o poziție socială inferioară, împins undeva la marginea societății, iar potențialul său de înțelepciune și experiență rămâne nevalorificat. Această atitudine de respingere socială și de neacceptare în diversele contexte ale vieții sociale poate fi considerată discriminare, care, de asemenea, aduce un prejudiciu social vârstnicilor.

INTEGRARE. Acest tip este reprezentativ pentru indivizii care consideră că bătrânul este o persoană ca oricare alta, care își are locul lui, bine precizat, în societate. Bătrânii sunt percepuți, deci, ca fiind bine adaptați, pentru că acceptă slăbiciunile acestei vârste, dar în același timp cunosc atuurile ei. Experiența de viață, înțelepciunea, echilibrul interior dobândit îi ajută să facă față dificultăților vârstei într-o manieră firească. În opinia lor, bătrânii sunt – în marea lor parte – persoane ce își păstrează independența, utile, cu un rol social bine precizat. Din acest motiv, subiecții aparținând acestei categorii se identifică cu vârstnicii în aceeași măsură în care se identifică cu oricare alt grup social, și prin această atitudine – conștientă sau nu – facilitează integrarea armonioasă a vârstnicului în grupul din care face parte.

STIGMAT ȘI MARGINALITATE

Trei dintre aceste cinci tipuri detectate exprimă o opinie (și o atitudine) puțin favorabilă bătrânilor, ceea ce sugerează faptul că stereotipurile negative vehiculate la nivelul simțului comun în legătură cu bătrânii au rolul de a justifica raporturile existente între acest grup și celelalte categorii de vârstă, și mai ales, de a menține distanța socială creată reciproc. Bătrânii simbolizează, de fapt, o etapă a vieții cu dificultățile ei inerente, pe care cei mai mulți o vor parcurge, și reprezintă, în concepția oamenilor, toate acele trăsături și evenimente de care ne temem, probabil, cel mai mult: singurătatea, boala, dependența de ceilalți, izolarea, moartea. Caracterul inevitabil al acestora ne determină să punem distanță între noi și cei care simbolizează cel mai bine aceste lucruri: bătrânii. Această distanță devine și mai mare în cazul vârstnicilor din cămin, care se transformă într-o categorie a stigmatizaților. Cercul vicios al profeției autocreatoare (*self-fulfilling prophecy*) funcționează și în acest caz: azilul continuă să reprezinte pentru cei mai mulți un *cimitir al elefanților*, adică un loc unde omul se retrage ca să moară, un loc care, tocmai din acest motiv, nu poate să ofere o ambianță familiară, plăcută și destinsă. Ideea de moarte se generalizează asupra a tot ceea ce conține căminul, și mai ales asupra celor ce conviețuiesc în el, determinând astfel impresia de cenușiu și sinistru pe care o împărtășesc majoritatea oamenilor în legătură cu o astfel de instituție. În diversitatea de raționalizări ce caracterizează acest spațiu social, subzistă totuși ideea de disoluție lentă a vieții. La nivelul conștiinței sociale, căminul de bătrâni este, de fapt, un loc care poartă stigmatul morții și de aici până la avea o reprezentare negativă și chiar ostilă despre vârstnicii din cămin, nu mai e decât un pas.

Erving Goffman – cel care consacră și teoretizează termenul de *stigmat* într-o altă lucrare celebră⁶ – susține, pe bună dreptate, faptul că atât stigmatizații cât și „normalii” coparticipă la producerea stigmatului, chiar dacă acest mecanism este atribuit exclusiv stigmatizatului. Mai mult decât atât, nu există două grupuri opuse, unul al stigmatizaților și altul al „normalilor”, ci este vorba despre un proces social

complex, prin care orice individ poate juca ambele roluri, astfel încât, așa cum afirma Goffman, *normalul și stigmatizatul nu sunt persoane, ci perspective*. Conștientizarea faptului că această perspectivă este perfect posibilă pentru oricare dintre noi ne determină să-i respingem – în mod inconștient cel mai adesea – pe cei care reprezintă confirmarea temerilor noastre legate de ceea ce am putea deveni o dată cu trecerea timpului.

Gravitatea acestor fenomene de marginalizare și stigmatizare a vârstnicilor nu poate fi pusă la îndoială, din moment ce ele subminează și deteriorează identitatea personală a bătrânului și implicit identitatea socială a categoriei lor de vârstă. Sociologia interacționistă abundă în teoretizări ale acestui fenomen prin care identitatea unei persoane sau unui grup se modelează conform opiniei pe care un alt grup o împărtășește în legătură cu acesta⁷.

INTERPRETĂRI

Concluzia acestui studiu exploratoriu (care are valoare de ipoteză pentru o cercetare viitoare) este aceea că vârstnicul se bucură de un prestigiu scăzut și că există o segregare în funcție de vârstă în societatea noastră. Încercând să oferim câteva explicații, am putea spune că acest fenomen are cauze multiple și se referă la aspecte distincte ale vieții sociale. O primă cauză, cu caracter general, se referă la faptul că trăim într-o societate în care – cel puțin în perioada actuală – sunt apreciate valorile materiale, iar primul efect pe care îl aduce cu sine pensionarea este scăderea venitului, ceea ce atrage un cortegiu de probleme pentru cel aflat în această situație. O a doua cauză este dată de faptul că tinerii își asigură prin educație posibilitatea de a obține locuri de muncă mai bune, astfel încât urcă mult mai ușor în ierarhia socială decât vârstnicii. Părinții încetează să mai fie cei care știu totul, cei care înmagazinează cunoașterea, pentru că educația lor se rezumă în medie la 10-12 ani, în timp ce tinerii, din necesitatea de a se adapta cerințelor sociale, sunt din ce în ce mai bine pregătiți profesional, astfel încât iau treptat locul părinților. Se produce, astfel, și o segregare intelectuală a generațiilor, ceea ce nu se întâmpla în societățile premoderne, când cunoașterea putea fi dobândită preponderent prin experiență.

Consecințele acestui fenomen (de scădere a prestigiului vârstnicilor) și gravitatea lui se reflectă în faptul că această categorie de vârstă trece prin experiența discriminării în tot mai multe contexte sociale. Inserția sau reinsertația socială a acestora întâmpină dificultăți, dat fiind faptul că oportunitățile de locuri de muncă sunt slabe pentru această categorie de vârstă. Serviciile de asistență socială oferite bătrânilor sunt precare, problemele acestora fiind practic ignorate. Așezămintele de tipul azilelor de bătrâni se plasează în *regiunea din spate*, de culise a socialului – ca să folosim terminologia consacrată de E. Goffman⁸ –, un spațiu social care trebuie ascuns (ceea ce așează asupra lui pecetea stigmatului), care trebuie cosmetizat, pentru că realitatea lui este incomodă pentru cei mai mulți.

Situația celui care optează pentru această ultimă soluție – căminul – este extrem de delicată, pentru că reprezintă un cumul de pierderi dureroase cu care bătrânul se confruntă înainte de a intra în cămin: decesul partenerului, plecarea copiilor din casa părintească, părăsirea locuinței, pierderea ocupației prin pensionare și, odată cu toate acestea, pierderea parțială a sentimentului propriei identități. Intrarea în azil aduce cu sine alte dificultăți, existența bătrânului transformându-se astfel într-un lung șir de insatisfacții și dificultăți. Viitorul acestor bătrâni este pentru prima dată în viața lor absolut sigur, fără riscuri și fără posibilități de eșec: moartea. Oricât de mult ar încerca să o ignore, ei știu că aceasta este singura certitudine pe care le-o rezervă viitorul. Și totuși încearcă să o amâne cât mai mult, pentru că viața merită trăită chiar și numai ca spectacol: spectacolul lumii și al propriului trecut. De sentimentul insecurității – provocat de lipsa de repere – se apără prin întoarcerea la trecut, prin rememorarea amintirilor plăcute ale vieții. Identitatea lor este pulverizată într-un șir lung de clipe pe care încearcă acum cu trudă, să le reunească într-o imagine unitară și să le ofere un sens. Faptele zilnice, banale ale vieții lor trecute, capătă rezonanțe dureroase, prețioase, iar rememorarea lor este binevenită pentru că le oferă o motivație, de multe ori singura.

A face sociologia unui astfel de spațiu cum este azilul înseamnă a restitui conduitelor celor de aici sensul spontan pe care interpretarea grupului social – și în ultimă instanță chiar bunul simț – tinde să-l nege. Ne-am putea întreba, în perspectiva acestei idei, care sunt modalitățile prin care bătrânul face față acestor schimbări din viața lui, cum reacționează la prezența angoasantă a morții, sau ce anume îl mai menține în viață în condițiile în care existența lui pare că își pierde, într-un timp relativ scurt, sensul și motivația. Singura legătură a lor cu viața se plasează în majoritatea cazurilor în registrul afectiv. Iubirea – și implicit puterea de a iubi – este unicul bun prețios care le rămâne intact după toate deposedările suferite, fie că este iubire de Dumnezeu, fie că este iubirea celui de lângă ei. Deși iubirea reprezintă o dimensiune importantă în viața fiecărui vârstnic de aici, este totuși greu să găsim o motivație comună care animă viața celor din cămin. Unii din ei au puterea de a găsi noi motivații, de a se dedica unor activități pe care și-au dorit dintotdeauna să le realizeze. Celor care nu mai au puterea de a face acest lucru le rămâne teama de moarte, singura care îi mai menține în viață, sau atunci când consideră că moartea este singura alinare posibilă pentru ei, sinuciderea.

De fapt, așa cum remarca unul dintre subiecții noștri, cei mai mulți dintre bătrânii din cămin nu își percep existența „ca o agățare de ceva”, lucru sau ființă. Efortul de a găsi motivații ne este propriu nouă, celor tineri, convinși fiind de faptul că viața trebuie să se subînscrie unui scop care să-i confere sens și semnificație. Ei, bătrânii, au încetat, cei mai mulți, să mai caute sensul vieții lor. Trăiesc pur și simplu, unii cu convingerea că menirea noastră nu este aceea de a ne întreba pentru ce trăim, alții cu speranța că poate într-o zi, lucrurile se vor schimba pentru ei,

pentru că așa cum spunea unul dintre ei, *din când în când Dumnezeu se mai amestecă și în treburile lumefști.*

BIBLIOGRAFIE ȘI NOTE

1. Becker, H., S., *The Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York, Free Press, 1963, apud James Vander Zanden, *The Social Experience*, New York, Random House, 1989, p. 123.
2. Merton, R., K., *Social Theory and Social Structure*, apud Schaefer R. T. și Lamm R. P., *Sociology. A Brief Introduction*, New York, McGraw – Hill, 1994, p. 175.
3. Lerner, R., M., și Hultsch, D., F., *Human development – A life-span perspective*, New York, McGraw–Hill, 1983, p. 496.
4. Goffman, E., *Asiles. Études sur la condition sociale des malades mentaux et autres reclus*, Paris, Les éditions de minuit, 1968, p.41.
5. Zamfir, E., și Zamfir, C., (coord.), *Politici sociale. România în context european*, București, Editura Alternative, 1995.
6. Goffman, E., *Stigma: Notes on Management of Spoiled Identity*, London, Penguin Books, 1963.
7. Ne putem referi la teorema lui Thomas care spune că *atunci când o situație este definită ca reală, ea devine reală prin consecințele ei.*
8. Apud Bădescu, I., Dungaciu, D., și Baltasiu, R., *Istoria sociologiei – teorii contemporane*, București, Editura Eminescu, 1996, p. 306.